

Kürt Özgürlük Hareketi'nde Kadın Direnişii

Rüken Alp*

Özet

Kürt toplumunun ataerkil yapısından kaynaklanan düşünme ve eylem biçimleriyle birlikte Türk ulus devleti içinde eğitim, dil ve sınıfsal koşullara dayalı engellemelerle mücadele etmek zorunda kalan Kürt kadınları, bunlara rağmen dünyanın önde gelen kadın direnişlerinden birini sergilemiş, kadın özgürlüğü bağlamında da önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Ortadoğu odağında bakıldığında da hareketin kadın hakları açısından geldiği aşamanın “eşsiz” olduğu görülür. Bu makalede Kürt Kadın Hareketi'ni 90'lar odağında ve özellikle de Türk feministleri ve Türkiye akademisi tarafından bilinçli bir şekilde görmezden gelindiğini savunduğum gerilla pratiği özelinde inceleyeceğim. Devlet şiddetinin yanı sıra Kürt toplumsal yaşamındaki ve Kürt Özgürlük Hareketi'ndeki ataerkil anlayışın gerilla pratiğindeki etkilerine ve Kürt kadınlarının mücadelesine yansımalarını ele alacağım.

Kürt halkının uzun yıllardır kesintisiz biçimde süren özgürlük mücadelesinin başarısında, kadınların sergilediği direnişin önemli bir etkisi vardır. Türk ulus devleti içinde eğitim, dil ve sınıfsal koşullara dayalı engellemeler ve Kürt toplumunun ataerkil yapısından kaynaklanan düşünme ve eylem biçimleriyle mücadele etmek zorunda kalan Kürt Kadın Hareketi¹ bunlara rağmen dünyanın önde gelen kadın direnişlerinden

* Sabancı Üniversitesi Öğretim Görevlisi

1 Makale boyunca kullandığım Kürt Kadın Hareketi tanımlaması ile kadınların sosyal ve siyasal alanla birlikte gerilla pratiğinde sergilediği direnişe işaret ediyorum. Bu ifadeyle sadece Kürt kadınlarına değil etnisiteden bağımsız olarak Kürt özgürlük mücadelesine destek veren tüm kadınlara referans verdiğimi belirtmeliyim.

birini sergilemiş, kadın özgürlüğü bağlamında da önemli kazanımlar elde etmiştir. Ortadoğu merkezli bakıldığında da hareketin kadın hakları açısından geldiği aşamanın “eşsiz” olduğu görülür. Kürt kadınları toplumsal yaşamda, politik alanda ve gerilla direnişinde varlık göstermişlerdir; ancak hareketin kadın direnişi açısından eşsiz olmasını, tüm alanlarda özellikle de gerilla pratiğinde hem devlet şiddetine hem de ataerkil anlayışa karşı verilen mücadeleye bağlamak mümkündür.

Dünya ve Türkiye kadın hareketleri tarafından son dönemlerde ilgiyle izlense de Kürt kadınlarının direnişi her alanda fakat özellikle gerilla pratiği bağlamında uzun bir süre görmezden gelinmiş, görünür olduğu noktada da nesneleştirilmiştir². Çalışma alanı Kürt direnişiyle ilişkilenen, içine Kürtlerin de dâhil olduğu Türkiye akademisi ve bağımsız araştırmacılar tarafından sürdürülen çalışmalarda, Kürt kadınları marjinalize veya romantize edilmiş, milliyetçi³ olarak görülmüş ve pratik savaş süreçlerinde yer alan kadın gerillalar “militarist” olmakla eleştirilmiştir. Gerilla özelinde Kürt Kadın Hareketi’ne yöneltilen militarizm ya da milliyetçilik eleştirilerini, içselleştirilmiş ancak yüzeye çıkmamasına özen gösterilen Kemalist ya da liberal söylemlerin ardına gizlenen millî reflekslerle açıklamak mümkündür. Kürt kadınlarının verdiği özgürlük mücadelesine yönelik bu değerlendirmelerde akademiye ya da kadın hareketlerinin içinde yer alan araştırmacıların kimi zaman bilinçli olarak kimi zaman farkında olmadan sergilediği kolonyal alımlama biçimlerinin de etkili olduğunu söylemek gerekir.⁴ Bun-

-
- 2 Özellikle son dönemlerde Rojava, Şengal ve Kobanê’de süregelen savaşta kadınların direnişinin dünya gündeminde hiç olmadığı kadar görünür hâle gelmesiyle Kürt kadınlarının mücadelesine yönelik algının değiştiğini söylemek mümkün. Ancak Kürt kadın direnişi son dönemlerdeki pratiğiyle değil tarihsel sürekliliği içinde bir bütün hâlinde değerlendirilmelidir.
 - 3 Örneğin Shahrzad Mojab *Devletsiz Ulusun Kadınları*’nda “Ataerkillik: Kürt Milliyetçiliğinin Süs Köpeği” başlığı altında “Kürt feministlerini” eleştirir. Kürt feminizminin Kürt milliyetçiliğini aşmadığı belirtir ve şu tespitlerde bulunur: “Kürt feministleri de kadın hareketini Kürt milliyetçilerinin çıkarlarına teslim etmişlerdir. Kürdistan’ın tüm bölgelerinde millî özgürlük kadınların özgürlüğünü gölgede bırakmıştır”. Kürt örneğinin feminizmi milliyetçilik ve ataerkillikle ilişkilendiren bağların bütünü aydınlattığını öne süren Mojab, yerli feminizme giden yolun “genellikle iyi niyet taşlarıyla” döşendiğini; bunun da “kısmen Batılı bilgi ve siyasetin etnik odaklı yaklaşımına” karşı bir direnç olarak görülebileceğini söyler. Bu durumun farklı geçmişlerden gelen kadınlar arasındaki dayanışmayı kopardığına dikkat çeker (Mojab, 2005: 26-7).
 - 4 Türkiye’de, sosyal bilimler alanında süregelen tartışmalarda Batılı kuramların hakimiyeti ve bu kuramların yaşadığımız coğrafyada olup bitenleri anlamaktaki/anlatmaktaki yetersizliği üzerinde çok duruluyor. Bu her ne kadar haklı bir tartışma olsa da söz konusu yaklaşımların alternatifini üretmeden eleştiri düzeyinde bırakmak pek da anlam ifade etmiyor. Oryantalist ya da self-oryantalist çözümlere sıkışsak da bu teorilerden yararlanmak durumunda olduğumuzu düşünüyorum.

lara gerilla hareketinin içerdiği mutlak pratik alanın teorisinin şiddetine maruz bırakıldığını da eklemek gerek. Teorinin etkisi en başta kendisi olmak üzere diğer tüm eylemlilikleri, yaratımları, fikirleri eleştirebilme, sarsabilme ve sorgulayabilme gücünden kaynaklanır; ancak teorisinin bu mutlak/kaçınılmaz pratiğini, teori ile tartmak elitist/üsttenci bir tutumdur.

Bu makalede bilinçli bir şekilde görmezden gelindiğini öne sürdüğüm Kürt Kadın Hareketi'ni 90'lar odağında ve gerilla pratiği özelinde inceleyeceğim. Bu konuyu ele alırken "Türk⁵" feministlerin Kürt kadınlarına yaklaşımı, onlarla kurdukları / kur[a]madıkları ilişki biçimlerinin de üzerinde durulması gerekir fakat bu konu yazının kapsamını fazlasıyla genişleteceği için ayrıntılı olarak inceleyemeyeceğim. Kürt toplumsal yaşamındaki ve Kürt Özgürlük Hareketi'ndeki ataerkil anlayışın gerilla pratiğindeki etkileri ile Kürt kadınlarının mücadelesine yansımaları üzerinde duracağım.

Kürt kadınlarının politizasyonunda sol-sosyalist bilinç, kimlik mücadelesi, devlet şiddeti, ataerkil kodlarla belirlenmiş Kürt toplumsal yapısının kadınların bireyselleşmesine, özgürlüğüne olanak tanımaması gibi birçok dinamikten söz edilebilir. Bununla birlikte Kürt kadınlarının özgürlük mücadelesi içindeki konumlarını bilinç düzleminde değil de zorunluluk kipinde açıklayan ve Kürt kadınlarını mağdur, madun olarak konumlandıran yaklaşımlarla karşılaşırız. Bu bakış açısı özellikle Kürt kadınlarını Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne dek "eğitilmesi

5 *Irkçılığa ve Cinsiyetçiliğe Karşı Kürt Kadın Dergisi Roza'nın* yazarlarından Ayşegül, derginin Mayıs-Haziran 1996 tarihli sayısında Türkiye'deki feminizmin Türk feminizmi olarak tanımlanabileceğini, Kürt kimliği söz konusu edildiğinde bu durumun net olarak açığa çıktığını belirtir: "Türkiye'de adı konulmadan yapılan feminizm, yani etnik kimlik belirtilmeden yapılan feminizm, kendiliğinden Türk feminizmi olarak anlaşılıyor. Diğer halkların kadınları yok sayılıyor, böylece ortak kadın söylemi egemen ulustaki kadınlara yarıyor, farklılıkların üstü örtülüyor. [...] Aslında açıkça Türkiye değil, Türk feminist hareketini anlatıyoruz dense, sorun ortadan kalkacak belki, sitem de etmeyeceğiz. [...] Ne zaman cins ve sınıf baskısının dışında ezilen ulus olarak yaşadığımız ayrımcılığı ve ırkçılığı hatırlattıksa; o zaman sosyalistleriniz, sınıf bilincimizden, feministleriniz de kadın bilincimizden şüphe eder oldu" (Ayşegül, 1996: 14). Yine 90'ların ikinci yarısında çıkan ve Kürt kadın direnişinin yükselmesinde nispeten geç bir döneme denk gelen *Jujin*'de de, Türk feministlerinin egemen söylem ve eylem biçiminin dışına çıkmadığına işaret edilir: "Ezen halkın kadınlarının, sistemin ırkçı ve imhacı yanını göz ardı ederek sadece cinsiyetçi ayağına dönük mücadelesi; hemcinsleri olan biz Kürt kadınlarımızın asker postalları altında uğradığı tecavüzlerin, cinsel tacizlerin görülmemesi, duyulmaması ve konuşulmaması gibi koyu bir dilsizliğin yaşanmasına yol açıyor. Kadın kurtuluş mücadelesini biraz da sağlam temellere oturtmak sanırım, egemen olan tüm erk ve söylem tarzlarından arınmaktan geçiyor. Ezen halkın kadın savaşçıların, yüreklerini tüm ezilmişliklere kadınca açmalarını öneririm" (*Jujin*, 3-4, 1997: 27)

gereken” bir grup “bilinçsiz ve bilgisiz kadın” olarak kodlayan Kemalist-Türk “feministleri” tarafından benimsenmiştir⁶.

Doksanlarla birlikte Kemalist-Türk feministlerinin, daha doğru bir ifadeyle Kemalist kadınların bu yaklaşımı, farklı bir isimle “proje feminizmi”⁷ olarak varlığını devam ettirmiştir. 90’lı yıllardaki Türk feminizmi⁸ de Kürt kadınlarının eğitimsiz olduklarını, Türkçe bilmediklerini [!] ve doğum kontrol yöntemlerinden haberdar olmadıklarını ileri sürerek Kürt kadınlarını eğitime misyonunu yüklenmişlerdir. Yani Cumhuriyetin ilk yıllarındaki misyonerlik “misyon”u devam etmiştir ve bu dönemde etkinliklerini sürdüren “feministler” Kürt halkının özgürlüğünü göz ardı ederek yeterince Türk olmayan kadınları Türkleştirme çabasına girişmişlerdir.⁹ Bu da Kürt kadınlarının, Türk feministlerinin kendileriyle

-
- 6 Atatürk tarafından “misyoner” olarak tanımlanan Sıdıka Avar, Kürt [kız] çocuklarını ailelerinden alarak “Türkleştirme” çabalarına girişmiştir. Bu devlet aklı, sonraki süreçte de devam etmiş; Avar’ın dağ çiçekleri projesi Türkan Saylan’ın Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından ve çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından sürdürülmüştür. Yani “beyaz” ve “eğitilmiş” kadınlar dil öğretmek, Kemalist ideolojiyi benimsetmek, “medenileştirmek” ve temelde “Türkleştirmek” için Kürt kızlarına eğitim olanağı “sunmuş”lar ve 90’larda da proje feminizmi biçimini alarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.
 - 7 Aksu Bora (2011) *90’larda Türkiye’de Feminizm* isimli çalışmasında 90’larda feminizmin, büyük şehir feminizmi olmaktan önemli ölçüde çıktığını Diyarbakır ve Antalya dışında Adana, Mersin, Gaziantep, Samsun ve Eskişehir’de de örgütlenmelerin yapıldığını, kadınların medeni kanun değişikliğinde olduğu gibi birlikte hareket edip baskı grubu oluşturduklarını ifade eder ve bu yaygınlaşmanın bileşenlerinden birinin de, projeler olduğuna dikkati çeker. “Proje feminizmi” olarak adlandırılan bu tarzın, doksanlarda bütün dünyada büyük bir yaygınlık kazandığını, çeşitli açılardan eleştirilen bu tarzla politik hedeflerin teknik proje amaçlarına, militanlığın “aktivistliğe” dönüşüğünü belirtir. Orta sınıftan, eğitilmiş ve kentli kadınlardan oluşan feminist hareketin yaygınlaşmasının, “öteki” kadınlarla temas bulabilmesinin büyük ölçüde projeler aracılığıyla gerçekleştiğini ifade eder (s. 8-9). “Ötekilerle” karşılaşılan şehirlerin seçimi ve projelerin hazırlandığı merkezler olan İstanbul ve Ankara gibi “merkezi/medeni” şehirlerdeki “ötekiler”in varlığının hiç konu edilmeyişine de dikkat çekmek gerekir.
 - 8 Feminizm kavramını bu yaklaşımlar için kullanırken pek de rahat etmediğimi, burada söz konusu olan hareketleri kadınların özgürlüğü ve eşitliği bağlamında feminizmle ilişkilendirmediğimi belirtmem gerekir. Feminizmin yeniden tanımlanması, teori ve pratik arasındaki çelişkilerin sorgulanması gerekir. Siyah feminizm ve beyaz feminizm tartışmaları da dikkate alınmalıdır.
 - 9 90’lı yıllardaki bu proje feminizmi Türkiye kamuoyu tarafından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de Kürt kadınlarına yönelik projelerin asimilasyon amacı taşıdığına dair yaygın bir kanı vardır. Necla Açık (2011) “1995’ten beri Türkiye’nin Kürt bölgesinde çok amaçlı toplum merkezleri ÇATOM adı altında 14 birim halinde etkinlik gösteren bir kadın kuruluşu” (Açık, 2011: 294) oluşturulduğunu, İstanbul’dan bazı Türk feministlerin bunları ziyaret ettiğini belirtir. Sözü ettiğimiz ÇATOM ya da KA-DER gibi yapıların Kürt kadınlarının asimile edilmesinde başat rol üstlendiğini, bazı Türk feministlerin de destek verdiği ÇATOM’larda kadınlara Türkçe okuma ve yazma ve ev ekonomisi kurslarının düzenlendiğini, ana-çocuk sağlığıyla, eğitim ve beslenmeyle ilgili seminerler verildiğini, kadınları doğum kontrolü hakkında bilgilendirmenin amaçlandığını belirtir.

kurdukları ilişkiler ekseninde ciddi sorunlarla karşılaşmasına, bu yapılar tarafından kadınların eliyle ve kadınların yararına olduğu savıyla sürdürülen asimilasyon politikalarına karşı da direnmek durumunda kalmalarına yol açmıştır.¹⁰ Yani devlet şiddeti sözünü ettiğimiz “kadın hareketleri”yle de pekiştirilmiştir. Elbette ki bu belirlemeler genellemeler olarak okunmamalıdır, söz konusu edilen yaklaşım biçimleri bu makalede sözü edilen oluşumlarla sınırlıdır. Üzerinde durduğumuz bu olumsuz yönlerin yanında hangi sınıfsal konumdan gelirse gelsin, hangi yapının içinde olursa olsun Kürt halkının ve ayrımcılığa maruz bırakılan tüm kesimlerin özgürlük mücadelesine ve direnişine doksanlar gibi en zorlu dönemlerde ses veren kadınları içermediğini önemle vurgulamak gerekir ve onların emeğine de gereken değeri vermemek yanlış olur. Ancak yine de Kürt kadınlarının direnişinin 90’lı yıllarda Türk feministler tarafından görünür olmadığını söylemek mümkündür. Handan Çağlayan *Kürt Kadınların Penceresinden*’de (2013), Kürtlerin özellikle de Kürt kadınlarının görünmez kılındığını, Türkiye’de kadınlara ilişkin kayda değer çalışmaların derlendiği önemli eserlerde Kürt kadınlarının görülmediğini, sosyal bilimlerdeki çalışmalarda çoğunlukla “Güneydoğu ve Doğu Anadolu Kadını” ya da “kırsal kadın” (Çağlayan, 2013, s. 52) olarak tanımlandığını ifade eder: “Kürtlerin yakın zamana dek görünmez oluşuyla bağlantılı olarak, genellikle Kürt kadınları da görünmez kılınmışlardır ve Doğu’ya yüklenen bütün anlamlarla birlikte Doğu kadını ve/veya kırsal kadını kavramlaştırması içinde yer bulabilmişlerdir. Bu kavramlaştırma, benzer şekilde, modernleşmenin henüz ulaşmadığı, Cumhuriyetin kadına dair reformlarından henüz yararlanmayan bir ima eder” (Çağlayan, 2013: 51)

Kürt Kadınlarla Türk feministlerinin savaşa karşı bir araya geldiği ilk toplantı Barış İçin Kadın Çalışma Grubu olarak doksanların ikinci yarısında, 1996 yılında İstanbul’da yapılır. *Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi*’de toplantıya geniş yer ayrılır. “Savaşa Hayır” başlığı altında içeriği aktarılan toplantıda Kürt kadınlarının “anneliği” öne çıkarıldığı, bunun da milliyetçilik bağlamında son derece tehlikeli olduğu vurgulanır:

Toplantıda Kürt ve Türk kadınların savaşa karşı ilk defa bir araya gelmeleri çok önemliydi. Kadınların barış talebi daha çok annelikle

10 *Irkçılığa ve Cinsiyetçiliğe Karşı Kürt Kadın Dergisi Roza Dergisi*’nden Ayşegül “Ne kadar çok TÜRKsünüz?” başlıklı yazısında şunları söyler: “Devrimciler, ilericiler, öldürüyorlar ama onlar da boş durmuyorlar, baskı ilişkisinde üzerlerine düşeni yapıyorlar. Yaşadığımız ezilmeye duyarlık göstermek adına bize akıl hocalığı yapıyorlar. Bizim dilimizde bize öğrettikleri ilk söz “Réber were, ez nizanım” öncü gel, nasıl mücadele edeceğimi bilmiyorum. Sağcılarınız bizi katlederken solcularınız da buna karşı nerede, nasıl mücadele edeceğimizi öğretme “fedakarlığı” gösteriyorlar ve kendi kararlarımızı vermemizin koşullarını ortadan kaldırıyorlar” (Ayşegül, 1996: 14)

bağlantılandırıldı. Biz kadınların savaş mağduru oluşumuzun sadece annelikle açıklanamayacağını, bütün kadınların [...] savaşın kurbanı olduklarını düşünüyoruz. Ayrıca, özellikle milliyetçiliğin azdığı dönemlerde annelik vurgusunun tehlikeli olduğunu çünkü milliyetçiliğin mantığı içinde annelere savaşta ölecek oğullar doğurmak görevinin de yüklendiğini biliyoruz. (*Pazartesi*, 1996: 3)

Elif İnce de bu konuya değindiği yazısında, toplantıda Kürtçe ve Türkçe simültane çeviri yapıldığını, bunun “o yıllar itibarıyla bir ilk” olduğunu ifade eder. İnce yazısında, Nimet Tanrıkulu’nun bu toplantıda Barış İçin Kadın Girişimi komisyonu ve İHD’yi aşan çok daha geniş bir grubu içerdiği ve toplantıyı gerçekleştiren kadınların “yine de birbirini bir şekilde bir yerlerden tanıyan kadınlar” olduğu yönündeki sözlerine de yer verir. Tanrıkulu toplantıya “Kürdistan’dan gelen kadınların anlatımlarının” damga vurduğunu ancak o zamanlar “Kürt, Kürdistan” kelimelerini kullanmadıklarına dikkat çeker.¹¹

Necla Açık, *Irkçılığa ve Cinsiyetçiliğe Karşı Kürt Kadın Dergisi Roza’nın* Türk feminist ortamında kendilerini ifade edemeyen Kürt kadınları tarafından yayımlandığını dile getirerek derginin yayın yönetiminin, kadınların kurtuluşu ve kadın hareketi hakkındaki kavrayışlarının çok farklı olmasına karşılık, Kürt kimlikleriyle Türk feminist ortamında, feminist kimlikleriyle de Kürt politik ortamında dışlandığını hissetmekte birleşen bir grup kadın tarafından oluşturulduğunu vurgular. (Açık, 2011: 281) Bu vurgu Kürt kadınlarının Türk feministler içinde kendilerini ifade etme olanağı bulamadıklarına işaret eder.

Kürt kadınlarını “eğitilmesi gereken” bir grup olarak kodlayan bu yaklaşımlar temelde onların “madun” veya “mağdur” olarak görülmesiyle ilişkilidir. Bu projelerin sürdürüldüğü 90’ların bir yandan da Kürt kadınlarının özgürlük mücadelesine en yüksek katılımı gösterdikleri süreç olduğunu hatırd tutmak gerekir. Kürt kadınlarının özgürlük hareketleri içindeki varlığını savaş koşullarının dayatmasıyla ilişkilendirmek, bu katılımı zorunluluk kipiyle açıklamak pek de isabetli bir değerlendirmeye işaret etmiyor. Bir grup Kürt kadınının özgürlük hareketine katılmasında elbette koşulların etkisi olmuştur fakat bu koşullar altında direnmeyi seçmenin de bir direnme biçimi olduğu göz önüne alınmalıdır. “Mağdur”, “madun” gibi kavramlarla kadınların direnişini görünmez kılmaktansa bunun bir direniş alanı olduğunun farkına varmak gerekir. Emine Ayna *Toplum ve Kuram* dergisinde yer alan “İktidara Karşı, Muktedirlere Rağmen: 1990’lardan Bugüne Kürt kadın Hareketi” başlıklı söyleşisinde sek-

11 Elif İnce. (2004, 27 Aralık). İlk Barış İçin Kadın Girişimi, Erişim Tarihi: 22 Mart 2015. <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/161109-ilk-baris-icin-kadin-girisimi-yil-1996>.

senli yılların sonuna doksanlı yılların başına denk gelen süreçte devlet şiddetinden kaynaklı koşulların Kürt kadınların politize olmasında etkili olduğuna değinir:

Kadın özgürleşmesi başka bir şeydir: kadın özgürleşmeden toplumun özgürleşmesi ya da sınıfların ortadan kalkması mümkün değildir” gibi fikirler henüz ideolojik anlamda oturan taşlar değillerdi kafamızda. Ama bir kadın mücadelesinin, savaşı bitirme ve barışı geliştirme anlamında, çocuklarının, eşlerinin, kardeşlerinin ölümünü durdurma anlamında bir kadın örgütlenmesinin ihtiyacı açığa çıkıyordu artık (Ayna, 2010: 139-140).

Buna oğulları veya eşleri kaybedilmiş, katledilmiş kadınların oluşturdukları Cumartesi Anneleri örnek olarak verilebilir. Benzer deneyimler dünyadaki farklı halk hareketlerinde de görülmektedir. Jennifer G. Schirmer “Women and Human Rights Protest in Latin America” (1988) başlıklı makalesinde Latin Amerika ülkelerinde kayıp çocuklarını arayan annelerin, kayıp eşlerini arayan kadınların insan haklarını hiçe sayan baskıcı devletlere karşı çıkmak için bir araya gelerek yeni örgütlenme biçimleri oluşturduklarını belirtir (Schirmer, 1998: 42).¹² Kürt kadın hareketindeki konumu annelik ya da kayıp yakını olma misyonu üzerinden tanımlanan kadınların özgün tarafı, politik bilinç kazanarak mücadelelerini sürdürmeye devam etmeleridir.¹³

Kürt özgürlük mücadelesinde yer alan kadınlar görünür olmak, kendilerini gerçekleştirmek ve direnişlerini sürdürebilmek adına birçok farklı sorunla karşılaşmışlar; devlet şiddetinin, asimilasyon politikalarının yanı sıra ataerkil toplumsal yapının Kürt hareketi içinde de hüküm süren zorlayıcı ve ayrımcı yönüyle mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Yani sadece devlet “erk”i ile değil, sözünü ettiğimiz Türk feministlerinin sınıfsal konumları ve kaygılarıyla temellendirdikleri asimilasyon politikaları ve Kürt toplumsal

12 Schirmer, 13 Nisan 1977’de çocukları kaybedilmiş on dört annenin (Schirmer, 1998: 45) hükümet binasına çocuklarının akıbetini öğrenmek için yaptıkları yürüyüşle Plaza de Mayo Anneleri’nin oluştuğunu belirtir ve bu yapılanmanın sınıfsal farklılıkları da ortadan kaldırdığına değinir. Bu örgütlenme biçimleri Cumartesi Annelerinin bir araya gelmesinde de etkili olmuştur. Schirmer bu grupların çiçeklerle, mumlarla ve kaybedilen yakınlarının fotoğraflarıyla alternatif eylem biçimleri geliştirdiklerine dikkat çeker. Yaşamları boyunca devlete bu şekilde karşı çıkmayı akıllarından dahi geçirmemiş, ideolojik donanımları olmayan, yakınlarının başlarına gelenler dolayısıyla politik eylemlerde bulunmak durumunda kalan bu kadınlar açlık grevleri, sokak gösterileri gibi eylemlerle devlete karşı direnişe geçmişlerdir (Schirmer, 1998: 43-4). Annelik kültürüne kurulan bu örgütlenme biçiminin Katolik kilisesinin ve anneliğin sembollerinin apolitik, şiddet karşıtı ilkeleriyle hareket ettiklerini, devleti kabul ettiklerini belirtir.

13 Barış Anneleri örneği.

yaşamındaki erkek-egemen anlayışların dayattığı toplumsal roller de Kürt kadınlarının mücadelesinde engeller olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bunlar Kürt kadınlarının özgürlük mücadelesine katılımını engelleyememiş aksine direnişi yükseltmiş ve Kürt Özgürlük Hareketi'nin özellikle gerilla pratiğinde kadınların da özgürlüğünü hedeflemesine, erkek-egemen değerler sistemini sorgulamasına ve dönüştürmesine olanak tanımıştır. Şimdi Türkiye ve dünya feminist hareketleri ile akademi tarafından son yıllara kadar inatla görmezden gelinen gerilla hareketine, hareketin tarihsel arka planına ve bu yapılanmadaki ataerkil kodların etkisine geçelim.

Kürt Özgürlük Hareketi'nde Ataerki ve Kadın Direnişi

Kürt kadın hareketinin Türkiye ve dünyadaki kadın hareketleri içindeki dönüştürücü gücü en yüksek hareketlerden biri olmasında kuşkusuz Ortadoğu'da Kürt kadınlarının “dağa çıkması”, dolayısıyla gerilla pratiği¹⁴ ve buradaki erkek-egemen zihniyete karşı duruşu önemli bir etken olarak karşımıza çıkıyor. “Dağa çıkmak”, her türlü söylemin ve eylemin ötesine geçen metaforik ve somut değerlere sahip bir kavram ve eylem biçimi olarak anlam kazanıyor ve özgürlük mücadelesine katılımı simgelediği kadar kadınların toplumsal yaşamda, aile içinde maruz kaldığı baskılardan kurtulabildiği bir “özgürlük mekânını” imliyor. Özellikle diğer Ortadoğu halklarının ve Kürtlerin toplumsal yaşamında belirleyici olan ataerkil kodlara rağmen bu olgunun yaşamsal pratiğe dökülmesi pek de kolay olmuyor. Çünkü kadın direnişi sadece Kürtlük, Kürt kimliği üzerinden yürütülmüyor, toplumsal olarak ataerkil kodlarla belirlenmiş cinsiyet rolleri sorgulanıyor ve aşılması hedefleniyor.

Kadınların sergilediği direnişin çok boyutlu olduğunu da vurgulamakta fayda var. Toplumsal yapı ve harekette hüküm süren erkek-egemen anlayışın direniş içindeki kadınların da düşünme ve eyleyiş biçimlerinde etkili olduğunu dikkate alırsak verilen mücadelenin ne denli zorlu olduğunu görürüz. Kürt özgürlük mücadelesinde yer alan kadınlar bir yandan sömürgeci devlet politikalarına, diğer yandan Kürt toplumunun [kendileri ve yaşam pratikleri üzerinde de] etkili olan ataerkil değer yargılarıyla biçimlenmiş yapısına karşı yürüttükleri mücadeleyi eşzamanlı olarak sürdürmüşlerdir. “Savaşmak” için dağa çıkan kadınlar tüm feodal önyargı ve kısıtlamalara maruz

14 Miranda Davies (1984), *Third World, Second Sex*'te Batılı araştırmacılara sadece İrlanda'daki kadın gerillalar üzerine odaklandıkları şeklinde bir eleştiri getirir. Dünyanın özellikle “üçüncü” dünyadaki kadın gerilla hareketlerinin incelenmesi gerektiğini öne sürerek Asya'dan, Afrika'dan kadın deneyimlerini aktarır. Farklı deneyimler için şu çalışmalara da bakılabilir: Eleni Fourtouni *Greek Women in Resistance: Journals, Oral Histories* (1986), Margaret Randall *Sandino's Daughters: Testimonies of Nicaraguan Women in Struggle*. (1981). Jenny Hammond, *Sweeter than honey: Ethiopian women and revolution : testimonies of Tigrayan women* (1990), vd.

birakılmış, devlet şiddeti bir yana asıl mücadeleyi kendi içlerinde vermek durumunda kalmışlardır. Arzu Demir'in *Savaşta Barışta Özgürlükte Aşkta Dağın Kadın Hâli* (2014) isimli kitabında söyleşi yaptığı PKK gerillası Roza Pınar gerilladaki erkek-egemen yapıyı şöyle aktarır: "Gericilik ve korkunç bir feodalizm had safhada. Savaş gerçeğinin erkekte yarattığı vahşi özellikler. Bunun kadına yansması, kadını hiçe sayan ve irade görmeyen yaklaşımlar" (Demir, 2014: 38). Roza Pınar ayrıca kadın ve erkek gerillaların birlikte gerçekleştirdikleri eylem ve operasyonlarda dahi "erkek" gerillaların kadınları gerilla olarak değil korunması gereken "kadınlar" olarak konumlandıklarını, onları korumaya çalıştıklarını belirtir: "Bazı eylemlerde ya da operasyonlarda, düşman kadının üzerine yürüdüğünde erkek arkadaşlar 'Vay nasıl siz kadınlarımıza yönelirsiniz?' deyip araya girmişlerdir. [...] feodal namus bakış açısı var" (Demir, 2014: 40).

Kürt halkının [ezilen tüm halkların demek de isabetsiz olmaz] özgürlük mücadelesi için savaştan ve yaşamsal tüm konfor alanlarını reddeden kadın gerillalar, kendilerindeki ve hareketteki erkek-egemen zihniyetin çelişkilerini de yaşamışlardır. Bu çelişkilerin çözümlenmesi PKK ile Kürt toplumdaki erkek-egemen zihniyete karşı verilen mücadele, hem kadınların hem de erkeklerin dönüşüm sürecine girmesini zorunlu kılmıştır. PKK gerillası Menal Bagok gerilla ortamında "kadınının da erkeğinin de müthiş feodal yaklaşımı" olduğunu, katılımlarının "ikinci günü[nde] kefiye tak[malarının]" istendiğini dile getirir. Buna "Biz buraya asker olmaya geldik. Eşitlik, özgürlük için savaşmaya geldik, kadın olmaya gelmedik" (Demir, 2014: 19) diye itiraz ettiklerini de sözlerine ekler.

Kariane Westerheim da benzer bir biçimde "PKK'de Kadınlar ve Kürt Ulusal Hareketi"¹⁵ başlıklı yazısında kadınların gerilla mücadelesi için örgütlenmesinin karmaşık bir mesele olduğunu, ilk etapta geleneksel ailelerden kadınların PKK'ye katılmak için çoğu kez evden kaçmak zorunda kaldıklarının altını çizer.¹⁶ Daha sonra ise [yani mücadele güçlenerek süreklilik kazandığında] birçok ailenin, kızlarının dağda silahlı güçlere katıldığı için gurur duymaya başladığını ve hatta bazı ailelerin, kızlarını dağa gitmek için cesaretlendirdiğini belirtir. Wolf'a¹⁷ göre ise kadınlar açısından gerilla yaşamını seçmedeki temel ortak neden, bütün Kürtlerin -hem kadınların hem de erkeklerin- karşı karşıya bırakıldığı baskıdır. Kadınların Kürt ata-

15 <http://www.yeniozgurpolitika.org/index.php?rupel=nuce&cid=12024>

16 PKK gerillası Menal Bagok gerillaya katılımı için şunları söyler: "Çok bilinçliyim desem yalan olur. Çok kozmopolitik bir şekillenme vardı. Bir taraftan din, diğer yandan ağabeylerimin sosyalizmi benimseme arayışları. Evlilik tehlikesi bir yanda". (Demir, 2014: 13)

17 Alıntılayan Kariane Westerheim. <http://www.yeniozgurpolitika.org/index.php?rupel=nuce&cid=12024>

erkil aile yapısında yaşadığı baskıların ikincil ama güçlü bir temel faktör gibi görüldüğünü öne süren Wolf, PKK mücadelesinin daha etkili örgütlendiği 1990'lı yıllarda siyasi açıdan bilinçli ve eğitilmiş çok sayıda kadının -Avrupa'dan da- gerillaya katıldığını belirtir. Yine Öcalan'ın 1999'daki kaçırılışından sonra binlerce kadının örgüte katıldığına, çoğunluğunun PKK'nin yeni siyasi çizgisini desteklemeyi arzuladığına dikkat çeker ve PKK'nin bir halk hareketi olarak her türlü sosyal arka plandan kadının desteğini aldığını vurgular: "PKK'ye, her türlü sosyal arka plandan kadınlar katıldı. Bu, uzun vadede PKK lehine geniş bir halk desteğinin açığa çıkmasına sebep oldu". Bu değerlendirmeler PKK'nin anlaşılmasında da toplumsal cinsiyet rollerinin açıklanmasının önemli olduğunu ortaya koyar.

Kadınların gerilla yaşamındaki varlığı ataerkil anlayışın hüküm sürdüğü coğrafyalarda oldukça sancılı süreçlerin yaşanmasına neden olmuştur. "Dağa çıkmak", erkeklerle birlikte her anlamda eşit yaşam olanaklarına sahip olmak, savaşın ve doğa koşullarının tüm zorluğuyla baş etmek geleneksel kadın algısının ve rollerinin tamamen altüst olması anlamına gelir. Bu açıdan bakıldığında gerilla hareketlerinde kadınların varlığı ataerkil sistemin tüm değer ve dayatmalarını kırarak niteliktedir. Karen Kampwirth *Kadınlar ve Gerilla Hareketleri Nikaragua, El Salvador, Chiapas, Küba* (2014) isimli kitabında devrimci hareketleri toplumsal cinsiyet içermeyen terimlerle anlamaya çalıştığımızda, bu hareketlere ilişkin anlayışımızın kaçınılmaz olarak daha zayıf kalacağını göstermeyi hedeflediğini açıklar; Kampwirth'a göre gerçek dünyada devrim hiçbir zaman toplumsal cinsiyetten bağımsız olmamıştır (Kampwirth, 2014, ss.16-17). Meksika'nın güney eyaleti olan Chiapas'ta kadınlar, halen varlığını sürdüren EZLN (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) hareketine El Salvador'da da FLMN'ye (Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi) önemli oranda katılım göstermişlerdir. Örneğin Nikaragua'daki kadınlar sosyoekonomik faktörlerin etkisiyle ve bunun yanı sıra aile hayatının sekteye uğraması gibi etkenler nedeniyle gerilla hareketine ciddi katılımlar göstermişlerdir. (Kampwirth, 2014: 53).

Dinin ve feodalitenin Kürt toplumsal yaşamı üzerindeki belirleyiciliği göz önüne alındığında Kürt Kadın Hareketi'nin başardığı değişim, verilen mücadeleyle kazanılan dönüştürücü güç açığa çıkar. Kadınlar, siyasette ve gerillada aktif mücadele ederek köklü değişimlerin oluşmasına yol açar. Kültürün taşıyıcılığından tutun da devlet ordusunun, eril tahakkümün karşısında kadın olarak erkeklerle eşit düzlemde ve sadece erkeklerden oluşan bir orduya karşı savaşmak birçok algının kırılmasına neden olur. Buna karşılık devlet tarafından kadınlara yöneltilen şiddet çok ağır olur, çünkü "erk ve erkeklik" her yönüyle tehdit edilmektedir.¹⁸

18 İçinde bulunduğumuz sürece baktığımızda bağlam değişse de anlayışın hâlâ aynı olduğunu söylemek DAİŞ örneğinden yola çıkarak söylemek mümkün.

Cynthia Enloe (1990) “Bananas, Bases, and Patriarchy” başlıklı makalesinde Guatemala ve Nikaragua’daki cinsel şiddetin hangi “erkekliği” hedef aldığını araştırır. “The Militarization of Gender” da Guatemala’daki erkek askerlerin ve Nikaragua’daki kontrgerillaların neden ısrarla kadınlara cinsel şiddet uygulamaya devam ettiklerini sorar. Bu durum militarize edilmiş erkeklik algısının yeniden üretimi midir yoksa subayların yıldırma politikası mıdır? Enloe’nin sorduğu asıl önemli soru bu yıldırma, caydırma politikasının kime yönelik olduğudur. Yani hedef kitle kadınlar mıdır, yoksa onları korumayı başaramadığı için onursuzlaşan erkekler mi? (Enloe, 1990, s. 202) Enloe’nin Guatemalalı komutanların Kızılde-rili çocuk ve kadınların öldürülmesini ayaklanmaların bastırılması için zorunlu gördüklerini ifade eder ve bir aile tüm bireyleriyle yok edildiğinde dahi öldürülmeden önce neden kadınlara tecavüz edildiğini, cinsel şiddet uygulandığını sorar. Eylemi gerçekleştiren kimdir diye sorusunu genişletir, asker mi, erkek mi? (Enloe, 1990: 202). Bu değerlendirmeden de anlaşıldığı üzere erk, erkeklik buna muhalif olan kadın ve erkeklerin toplumsal olarak belirlenmiş cinsiyet rollerine saldırarak bunları zayıflatmayı, aciz bırakmayı dener. Bu uygulamalarla Kürt direnişi süresince de karşılaşılmıştır. Ancak devlet şiddetinin yanı sıra hareket içinde de kadınlara yönelik ayrımcı yaklaşımların olduğu gerçeğiyle karşılaşılır.

Shahrazad Mojab, PKK gerilla kamplarının cinsiyetlere göre ayrılması, kadın ve erkeklerin yakın ilişkiye girmesine ve geleneksel normlarla bile olsa evlenmelere izin verilmemesi, örgütün cinsiyet siyasetine dair eleştirilerin hemen engellenmesi gibi problemlerle karşılaşıldığını belirtir¹⁹. (Mojab, 2005: 26) Sakine Cansız yaşam hikâyesini mücadelesi bağlamında anlattığı *Hep Kavgaydı Yaşamım* (2014) isimli kitabında kadın olarak özgürlük mücadelesi içinde yer almanın zorluklarından söz eder. Örneğin bir kadın arkadaşı gerilla olarak katıldığı mücadelede erkek-egemen anlayışın onları ne kadar zorladığını anlatır. Cansız, arkadaşının, bir kadın ve savaşçı olarak mücadele içinde var olmanın ne denli meşakkatli olduğu yönündeki anlatılarına yer verir. (Cansız, 2014: 214-15) Kürt kadınlarının hareket içinde de ataerkil anlayışla baş etmek zorunda kaldığı açıktır. Bununla birlikte kadınlara yönelen her türlü şiddet, savaş pratiğinde ise özellikle cinsel şiddet erkek-egemen zihniyetin bir yansımasıdır. Şimdi bu zihniyetin birbiriyle çarışan ideolojilerde, politik hareketlerde nasıl yansıdığına bakalım.

Cinsel işkenceye, şiddete maruz kalmış kişilerin haklarını aramak için Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu, Eren Keskin ve

19 Mojab’ın değerlendirmelerinde savaş koşullarının ne kadar dikkate alındığının tartışılması gerekir. Eleştirisini yaptığı bu ilişkilendirme ve davranış biçimlerinin gerilla pratiğinde yaşanması reel yani savaş koşulları itibarıyla mümkün görünmüyor.

arkadaşları tarafından 1977 yılında kurulmuştur. Eren Keskin *Yaşamda Özgür Kadın* dergisinde işkence, tecavüz ve tacizin bir devlet politikası olduğunu; baskının ve şiddetin yoğun olduğu dönemlerde cinsel şiddetin arttığını şu sözlerle ifade eder:

Tecavüz olayları en çok Şırnak-Yüksekova tarafında yaşanmış. Hatta '93 yılında Şırnak Katliamı sırasında bir heyet olarak gitmiştik. O zaman kadınlar kendi aralarında örgütlenip bizimle gelip konuştular. Ağlayarak anlatmaya başladılar: 'Bize tecavüz edildi hem de özel timler tarafından' Hemen erkekler araya girdi. Aslında savaştan taraflar kadını kullanıyor (15).

Eren Keskin'in Lemar Yurtsever'le birlikte hazırladığı *Hepsi Gerçek Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet* (2006) isimli kitapta gözaltında cinsel şiddet yaşamış kadınların hikâyelerine ve mücadele süreçlerine belgelerle birlikte yer verilmiştir. Cinsel tacize ve şiddete uğramış kadınların bu durumu dile getirmekte çok zorlandıkları, çoğu zaman da yaşadıkları bu olaylardan hiç söz etmedikleri ortaya konulur. Cinsel şiddete maruz kalan kadınların utanıp korktuğunu söyleyen Keskin, korkunun devlet kaynaklı olmadığını da önemle belirtir: "Korkuyorlardı. Korktukları ise kesinlikle devlet değildi. Kendilerini de saran 'feodal değer yargıları' ve 'erkek egemen ahlak anlayışıydı' öncelikle örgütsel yapılardaki erkeklerin olaya nasıl yaklaşacakları konusunda emin olamıyorlardı" (Keskin, 2006: 12). Keskin "devlete alternatif olmak amacıyla kurulan ve bu nedenle de devletin yoğun baskı ve saldırılarına maruz kalan örgütsel yapılar[ın]" da "erkek-egemen ve militarist" bir anlayışa sahip olduklarının altını çizer. Onlarda da hiyerarşik ve toplumsal cinsiyetçi örgütlenme biçiminin hâkim olduğunu, kadın ve erkeğe biçilen toplumsal rollerin çok benimsendiğini vurgular. Kendisinin ve cinsel işkenceye maruz kalan kadın arkadaşlarının bu özel işkence yöntemine karşı mücadele etmeye başladıklarında neyle karşılaşacakları konusunda endişeli olduğunu dile getirir: "O nedenle, şahsen ben de başlangıçta, cinsel işkenceye maruz kalan kadın arkadaşların, yaşadıkları bu özel işkence yöntemine karşı bir mücadeleye başlamaları hâlinde, bu örgütlerdeki erkeklerin nasıl davranacakları konusunda endişeliydim" (Keskin, 2006: 12). Bu durum kadınların hem devlet erkiyle hem de mücadele içindeki erkeklerin "erk"iyle baş etmek, kendilerini ve direnişlerini buna rağmen sürdürmek zorunda olduklarını gösterir. Peki tamamen ataerkil kodlarla belirlenen bir alanda kadınların direnişinin tarihsel olarak nasıl seyrettiğine bakacak olursak nasıl bir tabloyla karşılaşırız? [Gerilla hareketinin niyetinden bağımsız olarak ordulaşmayı temsil ettiğini ve ordulaşmanın da tamamen erkek-egemen kodlarla kurulduğunu hatırd tutarak.]

“Dağ”ın Doğası ve Kadınlar için Çoğalan Direniş Alanları

Kuruluş sürecinden itibaren PKK’de kadınlar yer almış, hareketin ilk yıllarında daha çok öğrenci ve eğitimli kişilerin katılımı gözlemlenmiştir. Zamanla direnişin yükselmesi ve baskının artmasıyla harekete katılımlar yoğunlaşarak daha geniş bir sınıfsal ve sosyal tabana yayılmıştır. 27 Kasım 1978’de gerçekleştirilen PKK kuruluş kongresine Sakine Cansız ve Fatma Yıldırım katılır (Çağlayan, 2014: 23). 12 Eylül darbesiyle birlikte PKK’liler özellikle cezaevlerinde büyük bir direniş göstermişler, Sakine Cansız, Fatma Çelik ve Aysel Çürükkaya gibi kadın devrimciler de cezaevlerindeki ağır işkence koşullarına direnmişlerdir.²⁰ Silahlı mücadeleye hazırlanmak için yurtdışına çıkan PKK’nin ilk grupları arasında yer alan 17 kadın 1982 yılında Lübnan-Filistin sahasında açmış olduğu ilk akademi devresinde askeri eğitimlere katılmışlardır. Kadın gerillaların şehit düşmeye başladığı bu dönemde²¹, kadınların erkeklerle eşit düzeyde savaşması toplumsal bağlamda da dönüşümlere yol açar ve kadınlara yüklenen toplumsal roller kırılmaya başlar. Kadınlar, “İlk Kurşun” olarak anılan 15 Ağustos 1984 Silahlı Atılımında yer almıştır; ancak o dönem gerçekleşen birçok silahlı propaganda faaliyetine katılırlar ve komutanlık düzeyine yükselirler. Örneğin Hanım Yaverkaya, Eruh’ta bir erkek biriminin sorumluluğunu üstlenir. PKK’nin III. Kongresinde PKK’nin cephe örgütlenmesi olan ERNK’ye bağlı olarak 1987 yılında Kasım ayında Kürdistan Yurtsever Kadınlar Birliği YJWK (Yekitiya Jinên Welatparezên Kürdistan) kurulur. Murat Karayılan da PKK’nin kuruluş yıllarında kadınların mücadele içindeki konumunun Kürt Özgürlük Hareketi’nin gelişiminde önemli bir etkisi olduğunu şu değerlendirmelerinde dile getirir:

Yaratılan özgür kişilik ile mücadele içerisinde kadın direnişçilerin azimli direnişleri Kürdistan toplumunda sosyal bir devrimin gelişmesine olanak sağlamıştır. 15 Ağustos Atılımından sonra gerilla saflarına başta Çiçek Selcan, Hanım Yaverkaya, Sultan Yavuz, Nafiye Öz ve Rahime Kahraman arkadaşlar olmak üzere birçok kadın arkadaş şahsında temsilini bulan büyük direnişler gerçekleşmiştir. Bese Anuşlardan başlayan, Azime Demirtaşlar ve ardılları Afrinli Ruken, Kubanili Dicle gibi direnişçiler yine Adife Sadık gibi salt yurtseverliğe dayalı katılımlar ve yaşanan şehadetler Özgür Kadın Hareketi’nin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. (Karayılan, 2014: 197)

20 PKK ile ilgili YJA Star (<http://www.yja-star.com/tr/bolumler/savasan-kadn/285-tarihteki-ilk-kadn-ordusu->) sitesinde yer alan bilgilerden faydalanılmıştır

21 1980 yılında Türkan, 1981’de Bese Anuş 1985 de Hanım Yaver Kaya şehit düşer.

Burada tarihsel sürece ara verip PKK'nin kuruluşundan itibaren erkegegemen sistemin sorgulandığı, kadınların özgürleşme mücadelesinin her zaman gündemin temel konularından biri olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle Abdullah Öcalan'ın bu konudaki çözümlenmeleri meselenin hem teorik düzlemde hem de pratikte tartışılmasının zeminini oluşturmuştur. Bu dönemde Abdullah Öcalan'ın kadın-erkek çözümlenmeleri üzerinde odaklanması, hareketin bu konuya her dönemde öncelik vermesine yol açar. Hatta bu öncelik PKK'nin bir kadın partisi olarak tanımlaması yönündeki tartışmalara kadar uzanır.

Abdullah Öcalan “Kadın ve Aile Sorunu Kadın Hakları ve Özgürlüğü Sorunu ve Çözümüne Devrimci Bir Yaklaşım”da²² Kürt toplumunda aile ve kadın-erkek ilişkilerinin yapısını çözümler. Bu çözümlenmelerde geleneksel kadın-erkek algısını kırmaya yönelik bir değerlendirme biçimi söz konusudur. Kürt toplumunun ataerkil kodlarla belirlenmiş toplumsal yapısını hedef alan bu eleştiriler, geleneksel toplum yapısını ve değer yargılarını tartışmaya açması bir özgürlük mücadelesi içinde dile getiriliyor olsa da son derece sarsıcıdır. Geleneksel aile kurumunu eleştiren Öcalan, “Kürdistan'daki hemen hemen her şey aile sorunudur” (Öcalan, 1987: 53) der ve aileyi bir “şeytan üçgenine” benzetir: “Aileden çok bir dramdır Kürdistan'da yaşanan. Bizde bir kargaşa olan aile, düşüncenin gömüldüğü, iradenin yaz-boz tahtasına çevrildiği, insanımızı paramparça eden, dağıtan bir şeytan üçgenidir” (Öcalan, 1987: 52). Bu sorunlu aile yaşantısını eleştirirken ailenin faşizmin geleneksel bir kurumu olduğu belirtir; bu geleneksel aile kurumu yerine “parti ailesi”ni önerir. Parti ailesinin toplumsal ve ulusal yeniden kuruluşa götüren en seçkin aile olduğunu vurgular: “Objektif olarak parti, sorunlu aileyi yenme, ailenin yeniden kuruluşunu kendinde cisimleştirecek, yani devrimci özgür aileye bizi götürecektür kurumların başında gelen en büyük silahımız, sığınma, bilenme karargâhımız ve saldırı üssümüzdür” (Öcalan, 1987: 55).

Öcalan'ın bu erken dönem söylemlerinde geleneksel aileyi eleştirirken alternatif olarak farklı bir “aile” önermesi bir bakıma bu söylemin yeniden üretilmesi olarak değerlendirilebilir. Bu noktada “aile” ile nasıl bir birlikteliğin kast edildiğine bakmak gerekir. Bununla birlikte kadınların ataerkil yaşamın dayattığı ve belirlediği sınırlar içinde kalmak zorunda olmasının onları köleleştirdiğine değinir. Sorunu gerçek “bir devrim sorunu” olarak ortaya koyan Öcalan “parti saflarında kadın-erkek ilişkilerinin söz konusu edilmesi[nin] gösteri için değil, çok ciddi bir devrim ihtiyacını

22 Abdullah Öcalan (1987). “Kadın ve Aile Sorunu Kadın Hakları ve Özgürlüğü Sorunu ve Çözümüne Devrimci Bir Yaklaşım”, Erişim Tarihi: 21 Mart 2015, <https://docs.google.com/file/d/0B4HO5r4WOpdzNm12YmVMQ1dWX0k/edit?pli=1>

gidermek için” olduğunu ve kadınlara “yüksek bir özgürleştirme görevi ve saygı ile” yaklaşılması gerektiğini vurgular çünkü kadınlar “zayıf”tır, “özgürleştirilme[leri] şart”tır (Öcalan, 1987: 104). “Kadın köle gelir, zayıftır, haddinden fazla donanımsızdır ve bir de tehlikelidir. Kendisine göre bir savunma mekanizması geliştirmiştir. Yani, toplumu düşürmede kendi düşürülmüşlüğüne ustaca kullanır. Bunlar ulusal kurtuluş sürecine girdiğimizde dikkat etmemiz gereken hususlardır” (Öcalan, 1987: 106).

Kürt Hareketi’nin erken dönemine işaret ettiği için bu söylem ilerici görülebilir ancak temel argümanın kadınların güçsüzlüğü olması ataerkil söylemin yeniden üretilmesi olarak değerlendirilebilir. “Hiçbir kadın arkadaşımız –evli veya bekar-en ufak bir eşitsiz baskılı yaklaşımlarla karşılaşmayacağını bilmelidir” diyen Öcalan “özgürlüğün en büyük anlamı”nın bu eşitlik olduğuna da dikkati çeker. Öcalan’ın kadın özgürlüğü konusundaki değerlendirmeleri zaman içinde değişir; kadınların özgürlüğü her zaman parti gündeminin ilk sıralarında yer alır. PKK’nin kuruluşundan bugüne dek cinsiyetçi yaklaşımları teoride ve pratikte sorgulayan bir yapısı olduğuna değinmiştik. Her ne kadar kadın gerillaların ataerkiye karşı direnişinde Abdullah Öcalan’ın bir “erkek” olarak öne çıkması tartışma yaratacak bir niteliğe işaret etse de Kürt halkının ataerkil anlayışının PKK açısından sorgulanması ve kırılması Öcalan’ın yaklaşımıyla mümkün olabilmektedir. Ayrıca kadın gerillaların Abdullah Öcalan’ı erk sahibi bir erkek olarak değil “önderlik kurumu” olarak konumlandıklarını da vurgulamak gerekir. Tüm söylemler “önderliğe” işaret etmektedir. Nitekim PKK’li kadın gerillalar, kadınların harekette yer alabilmesinin, erkek-egemen zihniyetin sorgulanmasının kadınların verdiği mücadeleyle birlikte “önderlik”in yaklaşımıyla mümkün olabildiğini ortaya koyarlar. Roza Pınar, “Önderlik bizi hiçbir zaman yalnız bırakmadı. Gelişimimiz için de ağır bedeller ödedi” (Demir, 2014: 59) şeklindeki sözleriyle bu durumu açıklar, Koçer’in Amed de kadınların mücadelesinin sürmesini “önderliğin mücadelesi, önderliğin kadına verdiği değer” ile temellendirir (Demir, 2014: 73). Bu noktada Abdullah Öcalan’ın Kürt Hareketinde kadınların ataerkiyle mücadelesinde, kadınları desteklediği, onların yanında yer aldığı söylenebilir.

Abdullah Öcalan çözümlerinde sistemin sadece kadınları değil erkekleri de köleleştirdiğinin altını çizer. “Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam”da, “erkek”in de her ne kadar özgür görünse de aslında “köle olduğu” vurgular. Sadece kadının değil erkeğin de özgürleştirilmesi gerekmektedir yani “köleliğin diğer kutbu da, egemen gibi görünse de, erkektir. Kölelikten kadın kadar erkek de sorumludur” (Öcalan, 1993: 42). “Kadını Kazanmak Yaşamı Kazanmaktır” başlıklı makalesinde Ortadoğu tarihinde neredeyse ilk defa bu kadar kadının korkusuzca dağların doruklarında silaha sarılışına yol açtı (Öcalan, 1993: 23) diyen

Öcalan, cinsler arasındaki özgür ve eşit ilişki biçiminin sosyalizm ile mümkün olabileceğini belirtir:

Sosyalizm, insanlığın yabancılaşmasının ortadan kalkmasıdır; cinsler arası en özgür ortamın, ifade ve ilişki tarzının ortaya çıkarılmasıdır; bin yıllardır süren cinsler arası uçurumun, eşitsizliğin ve duvarların yıkılmasıdır; yeni, özgür ve eşit ilişkiler temelinde birbirine yaklaşım gösterilmesidir. (Öcalan, 1993: 26).

“Sosyalist bir önder”liğin erkek egemenliğinin sakıncalarını ve kabul edilmezliğini gördüğü ve buna karşı koyduğu ifadesiyle PKK’nin sosyalist ideolojisinin kadın-erkek eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar üzerindeki etkisini ortaya koyar. Abdullah Öcalan’ın özelde Kürt kadınlarının Kürt Özgürlük Hareketi’ndeki ve toplumsal yaşamdaki konumunu, ataerkil değer yargılarıyla verdiği mücadeleyi sorgularken bir bütün olarak ataerkil sistemin kadınların yaşamında yarattığı baskıyı irdeler. Daha önce de belirttiğim gibi kadın gerillalar da bu konuda “önderliğin” kendilerine verdiği desteğin önemine işaret ederler.

Tekrar tarihsel sürece dönecek olursak 90’lı yıllarda kadınların gerilla hareketine katılımlarında ciddi oranda artış görürüz. Bu süreçte baskı ve şiddeti olabilecek en ileri düzeylere ulaşır ve bu durum da bir bütün olarak Kürt direnişinin ivme kazanmasına yol açar. Karayılan “kadın faaliyetlerinin” özellikle 1989-1990 süreçlerinde yoğunlaştığını ifade ederek bu faaliyetlerin halka ve kamuoyuna yansımalarıyla beraber gerçekleşen direnişlerin kadınların Kürt Özgürlük Hareketi’ne katılımında büyük bir patlama yarattığını vurgular. “Bu eksende 1990’dan başlamak üzere 1991-1992 yıllarında kadınlar gerillaya yoğun katılım yapmaya başlamışlardır” sözleriyle kadın gerillaların katılımının yoğunluğuna işaret eder (Karayılan, 2014: 254).

Bunlara ek olarak yine bu süreçte kadınların sergilediği bireysel direnişler öne çıkar. 1990 yılında Diyarbakır’da Zekiye Alkan, 1992 yılında İzmir’de Rahşan Demirel bedenlerini ateşe vererek, bireysel direniş sergilemişlerdir. Yine 1992 yılındaki Güney savaşı sırasında Beritan (Gülnaz Karataş) KDP’ye teslim olmamak için kendisini uçurumdan atarak yaşamına son vermiştir. Bu süreçte diasporada yaşayan kadınlar da yaşadıkları Avrupa ülkelerinde, bu ülkelerin Kürtlere yönelik politikalarına bedenlerini ateşe vererek dikkat çekmişlerdir. Bu eylemler Kürtlere yönelik baskı, asimilasyon ve şiddete vurgu yaptığı kadar, kadınların içinde buldukları yapılanmalardaki erkek-egemen yaşam biçimine yönelik karşı çıkışlarının bir ifadesi olarak da okunabilir.²³ Var olan erkek-egemen anlayışa karşı

23 Özellikle Beritan’ın sergilediği direniş bunun iyi bir örneğidir.

ilk kadın kongresi 1993'te yapılır. Roza Pınar, Şemdin Sakık'ın kongredeki olumsuz etkilerinden, kadın kongresi olmasına rağmen erkeklerin gölgesinde yapıldığından şöyle söz eder: "Erkeklerin, Zeki'nin (Şemdin Sakık) gölgesinde olan bir kongreydi. Yazdığı raporda "Kadın çiçektir, narindir" şeklinde, kadınları gerilla ortamından kopartmayı amaçlayan yaklaşımları olduğunu ve birçok kadın gerillayı örgütten uzaklaştırdığını vurgular. "Amed'de Şemdin Sakık birçok kadın arkadaşı örgütten attı. O arkadaşların birçoğu hâlâ cezaevindedir" (Demir, 2014: 47). Murat Karayılan da Roza Pınar'la benzer olarak bu zihniyetin kadınları hareketten uzaklaştırmayı hedeflediğini söyler. 1992-93 yıllarında Zeki'nin kadınların askeri sahada çalışma yapamayacağı düşüncesiyle kuzeyden katılım yapan kadınların önemli bir kısmını "örgütsel çalışma yürütme" adına İzmir vb. gibi yerlere göndererek ordudan uzaklaştırdığını ve gönderdiği kadınların çoğu kısa zamanda yakalandığını vurgular. "Kadın katılımında yoğunluk yaşanmasına rağmen erkeğin geri, egemenlikle yaklaşımı bu potansiyelin doğru değerlendirilmemesine yol" açtığını "geri erkek anlayışının yarattığı egemenlikli bakış açısı"nın "kadının enerji ve potansiyelini örgüte akıtmayı" engellediğini belirtir. (Demir, 2014: 255) Sakık'ın bu yaklaşımları kadınları güçsüz ve değersiz gören bakış açısının ifadesidir. Ancak Öcalan bu yaklaşımı kabul etmez ve kongre feshedilir. "Önderlik bu değerlendirmeleri kabul etmedi. Kadınlar olarak biz de ikna olmadık, kongre feshedildi." (Demir, 2014, s. 28). Görüldüğü üzere kadınlara yönelik sınıftan ve ideolojiden bağımsız olarak her türlü toplumsal kesimde benimsenen ayrımcı yaklaşım burada da sergilenir. PKK'li gerilla Roza Pınar gerillada kadınların güçsüz olmakla, erkeklerin mücadelesini düşürmekle suçlandığını aktarır, erkeklerin verilen kayıpları, başarısızlıkları kadınların varlığıyla açıklayan "Kadın savaşmadı, kadın yürüyemedi, kadın gecikmeli geldi" (Demir, 2014: 40) şeklinde bahaneler üretmesine karşılık Abdullah Öcalan'ın kadın ordusu fikrini geliştirdiğini ifade eder:

Önderlik neden kadın ordulaşmasını geliştirdi. Birincisi erkeğin başarısızlığını hep kadınla izah etmesi. Önderlik madem başarısızlığına gerekçe olarak kadını gösterdin, o zaman kadını senden kopartıyorum. Bakalım bu kez başarısızlığını nasıl izah edeceksin? diyordu. Önderlik kadın ordulaşmasıyla erkekte de bir sorgulatma başlatmak ve gerçeği ile yüzleştirmek istiyordu (Demir, 2014: 40).

1993 yılının Aralık ayında kadın ordulaşması için gerekli adımlar atılmaya başlar. Kadınların ayrı bir ordusunun olması fikrine hareket içindeki erkekler pek de sıcak bakmamıştır. Roza Pınar "toplantıda önderliğin perspektifi okunduğunda," erkek arkadaşların "Nasıl iki ordu olur? Olmaz. Kadınlar tek başına yapamaz, kadın arkadaşlar erzak taşıyamaz, tek başına eylem yapamaz" (Demir, 2014: 41) şeklinde itirazlar yönelttiğini aktarır.

Gerilla örgütlenmelerindeki ataerkil etkiler ve statükocu yaklaşımlar diğer gerilla örgütlenmelerinde de görülür. Güney Meksika'daki 1 Ocak 1994'te Meksika'nın en fazla baskıya maruz kalan en yoksul Chiapas eyaletinde yedi şehrin kontrolünü ele geçirdiğini belirten Kampwirth, Zapatista isyanının aynı zamanda bir kadın isyanı olduğunu söyler (Kampwirth, 2014: 132). Anadillerini kullanabilme koşulları, eğitim olanakları açısından Kürt kadınlarıyla taşıdıkları benzerlikler Orta Amerikalı kadınların gerilla hareketine katılmasında etkili olmuştur. Bu kadınlar için dahi gerilla hareketine katılmak toplumsal cinsiyet kaynaklı kısıtlamalarla mücadele etmek anlamına gelmiştir: “Ancak ulusal dillerini akıcı bir şekilde konuşan ve sistemli bir biçimde okula gitme olanağından yoksun bırakılmamış olan Orta Amerikalı kadınlar için bile gerilla koalisyonlarına katılmak toplumsal cinsiyet kaynaklı kısıtlamalarla mücadele etmek anlamına gelmişti” (Kampwirth, 2014: 142). Bu noktada Kampwirth'in cinsiyete dayalı işbölümünün gerilla yaşamındaki baskınlığı, gerilla örgütlenmelerinin hiyerarşik ve bu yapıların demokratik değil aksine statükocu olduğu yönündeki değerlendirmelerinin bütünüyle olmasa da kısmen Kürt gerilla hareketi için de tartışılabilir olduğunu söylemek gerekir (Kampwirth, 2014: 128).

1993 yılında Zele'de yapılan kongrede, TAJK'nın (Tevgerê Azadiya Jinên Kurdistan) kuruluşuna gidilir; ancak reddedilen bu kongreye alternatif olarak (Avrupa'da) kongre yapılır ve bu kongrede TAJK kurulur. PKK'nin V. Kongresinin ardından I. Ulusal Kadın Kongresi YAJK'nın (Yekîtiya Azadiya Jinên Kurdistan) kuruluş kongresi yapılır. Bu kongreden sonra dünyadaki ilk kadın ordulaşması Kürt kadın gerillalar tarafından ilan edilir. 1995 yılına dek bağımsız bir ordu olarak Kürt kadın gerillaları, YAJK ile kadın ordulaşmasını oluştururlar. Murat Karayılan da 1993 yılında kadın ordulaşmasının temelinin oluştuğunu ifade eder. Kadın ordulaşmasında “1993'te yaşanan bu gelişmeyle 1994 yılında Botan'dan tüm kuzey eyaletlerine takımlar halinde kadın gücü” kaydırıldığını, kadın ordulaşmasının “pratik içerisinde bütün sahalarda 1994 yılından sonra gelişim” kaydettiğinin ve “1995 baharında yapılan I. YAJK Kongresi ardından ise tüm eyaletlerde yeni düzenlemeler” yapıldığının altını çizer (Karayılan, 2014: 259).

Kadın ordulaşması gerilla hareketinde de farklı şekillerde yorumlanmıştır. Kadın komutanlara değer veren gerillalar olduğu gibi kadınların “güçsüzlüğünü işleyen, savaş kadın işi değil erkek işidir, komutanlık kadın işi değil erkek işidir diyen yaklaşım ve eğilimler”le²⁴ de karşılaşmıştır. Bu oluşumun temel amacını Roza Pınar şöyle açıklar: “Erkeğe benzeme-

24 Berken Jêhat, Kadın Özgürlük Tarihi 6. (2013, 31 Aralık), Erişim Tarihi: 21 Mart 2015, <http://www.xeyri.com/kadin-ozgurluk-tarihi-6/>.

mek. Kadın ordulaşması bunun temel güvencesi oldu.” (Demir, 2014, s. 44). PKK gerillası Roza Pınar da kadın ordulaşmasının kadına yönelik içselleştirilmiş “negatif bakış açısıyla” temellendirildiğini, kadın ordulaşmasının bunu kırarak kadınların bir arada, erkeklerden bağımsız olarak yaşayabileceklerini ortaya koyduğunu ve bu yapılanmanın açtığı özgürlük alanı sayesinde kadınların kendi yaşamlarını örgütlemeye başladıklarını ifade eder:

“İki kadın biraya gelirse kavga çıkar” deniliyor değil mi toplumda. Ordu da da erkeğin yaklaşımını benzer; kadın gelirse ordu bozulur. İki kadın gelirse ordu bozulur. Kadına karşı olan bu negatif bakış açısını, kadın da büyük oranda içselleştirmişti. Kadınların öncelikle birlikte yaşamı nasıl örgütleyebiliriz? “Yaşamı nasıl paylaşabiliriz”i öğrenmesi gerekiyordu. bu kadın ordulaşması “erkek olmadan biz yaşarız”ı öğretti. Kendi yaşamımı-zı kendimiz örgütlemeye başladık. Herkese çok basit gelebilir ama kendi erzakımızı kendimiz taşıyorduk. Öncesinde bunu erkekler yapıyordu (Demir, 2014: 45).

1993 Aralığında ilan edilen kadın ordulaşmasının önemli bir gelişme olduğu açıktır. Elbette ki bu noktada ordunun militarist, şiddete dayalı karakteri içindeki bir kadın oluşumunun erkek-egemen zihniyetle mücadeledeki konumunun tartışmalı olduğu açıktır.²⁵ Bu zihniyeti yine onun araçlarıyla kırmaya yönelerek kadın ordulaşmasına doğru alınan yol, verilen bu mücadelenin kadınların özgürlük sürecinde ne kadar etkili olabileceği gibi birçok soruyu beraberinde getirir. Nitekim bu sorular hem Abdullah Öcalan’ı hem de eşitliğin sağlanması amacıyla mücadele eden gerillaları meşgul etmiştir.²⁶ Bunu, PKK’de gerilla olarak mücadelesini sürdüren kadınların bağımsızlaşma isteği olarak mı yoksa hareketin er-

25 Bu militarizm eleştirilerinin Ortadoğu’nun reel koşullarının dikkate alınarak yapılması gerekir. DAİŞ çeteleri karşısında kadınların nasıl konumlanmalıdır?

26 “Kadın ordulaşması tarihi bir adımdır. Şimdiye kadar bütün ordu tarihlerine bakıldığında, klasik devletçi ordulardan tutalım ulusal kurtuluş ordularına kadar sosyalist temelde örgütlenen ordulara kadar hepsi de erkek damgalıdır. Erkeğin tekelinde olan ordulardır. Mesela Önderliğin çok çarpıcı çözümlenmeleri vardır. Erkek hâkimiyetli ordularda özgürlük eşitlik olmaz, diyor. Ordunun olduğu yerde eşitlikten bahsedemezsin diyor. Ordunun şiddet karakteri vardır. Baskı karakteri vardır. Bütün ordularda bu vardır. Sosyalist ordularda da bu vardır. Sonuçta sen karşı güce karşı şiddet geliştiriyorsun, baskı geliştiriyorsun. Demokratik değildir, orduların karakterinde demokrasi olmaz diyor Önderlik. Hangi orduyu incellerseniz inceleyin özgürlüğe ve eşitliğe rastlayamazsınız. İşte diyor kadın ordulaşması erkek damgalı orduların bu gerçeğini yıkmak içindir. Kadın ordulaşmasıyla ordu örgütlemesine yeni bir anlayış getiriliyor. Erkek egemen zihniyetin en fazla yoğunlaşmış ve kurumsallaşmış ifadesi olan ordu gerçeği kadın ordulaşmasıyla içerik ve renk değiştiriyor”. Berken Jêhat, Kadın Özgürlük Tarihi 6. (2013, 31 Aralık), Erişim Tarihi: 21 Mart 2015, <http://www.xeyri.com/kadin-ozgur-luk-tarihi-6/>.

kek-egemen yapısına bir tepki olarak mı değerlendirmek gerekir? Şimdiye kadar yapılan incelemelerden hareketle kadınların sistemin ve hareketin erkek-egemen yapısına bir direniş olarak bu yapılanmaya gittiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca bu yapılanmaya gidilmesi, böyle bir yapılanmanın uygulanabilir olması da aslında bir bakıma kadınların kendi özgürlük alanlarını yaratmasıdır.²⁷

1996 yılında Abdullah Öcalan'ın etkisiyle Zap'ta bir kadın konferansı yapılır. Bu konferansta çeşitli "kadın tipleri" çözümlenmeye tabi tutulur, kadın merkezi yeniden gözden geçirilir ve yeni düzenlemelere gidilir. Karargâh başta olmak üzere bazı alanlara müdahaleler yapılır. Bu süreçte sadece kadının değil erkeklerinde özgürleştirilmesi gerekliliği yönündeki tartışmalar öne çıkar. PKK'nin kuruluşundan itibaren sürdürülse de bu alan daha çok kadınların kendilerini ve sistemi sorguladıkları bir süreç olmuştur. PKK tarihi boyunca kesintisiz olarak devam eden bu süreç, "erkek"lerin de "erkek"liği ve kendilerini sorguladıkları bir düzeye getirilmiştir.

Roza Pınar, Abdullah Öcalan'ın 1997 yılında erkeklerin kendi gerçeklikleri ile yüzleşmeleri için Kürdistan Özgür Erkekler Birliği gibi bir yapılanmaya gidilip gidilemeyeceğini bir sorunsal olarak ortaya koyduğunu aktarır:

1997'de kopuş teorisi gündemimize girdikten sonra Önderlik, "Kürdistan Kadınlar Birliğini kurduk ama acaba erkekler için de aynı şeyi düşünemez miyiz? Kadından çok erkeğin özgürlüğe ihtiyacı var. Kadın bu mücadelede bir yere kadar kendini sorguladı. Kendi gerçeği ile yüzleşme, kendini sorgulama, bunun üzerinden bilinçlenme kadında önemli bir düzey açığa çıkardı. Erkek, özgürlüğü hiçbir zaman kendi sorunu olarak görmedi. Ancak erkek de kendi gerçeği ile yüzleşmeli. Acaba erkekler için de bir birlik oluşturulamaz mı? Yekîtiya Zilamên Welatparêz a Kurdistan ê (Kürdistan Özgür Erkekler Birliği) oluşturulamaz mı?" şeklinde bir perspektifi önümüze koydu. Erkeği değiştirme projesini Önderlik, kadın hareketinin temel bir çalışması olarak gündeme getirdi (Demir, 2014: 51).

1998 yılında gerçekleştirilen 2. Ortadoğu Kadın Konferansında da Abdullah Öcalan'ın kadın çözümlenmeleri öne çıkar, bu kongrede özgür kadın tipi "ideolojik, felsefi, siyasal ve örgütsel olarak güçlü bir bilinçle sahip, iradeli, cesur, mücadelecisi, eylemci, düzenin verdiği tüm beşeri zaafardan kendisini arındırmış, özgürlüğe kendisini adanmış bir kadın gerçeği" vurgusu yapılır. 2. Ortadoğu Kadın Konferansının temel gündemlerinden

27 Tüm bu değerlendirmelerde erkeklik ve iktidar kavramlarının ordu ve savaş olgularında karşılığını bulduğunu hatırdan çıkarılmamalıdır.

biri de alan faaliyetlerinin değerlendirilmesidir ve erkeklerin “kadın”ları nasıl alımladığı kapsamlı olarak tartışılır. 8 Mart 1998’de Kadın Kuruluş İdeolojisi üzerine bir panel konuşması yapılarak kadın partileşmesi gündeme getirilir. “PKK bir kadın partisi olabilir mi, olabilirse nasıl olabilir” sorunu tartışmaya açılır. PKK Başkanlık Konseyi Üyesi Elif Ronahi PKK’nin kadın partisi olduğunu, PKK ile geleneksel aile yapısının da tartışmaya açıldığını ifade eder. Her ne kadar çağrı “parti ailesi” için yapılsa da bu yine de muhafazakâr aile yapısına karşı ciddi bir karşı çıkış olarak görülebilir. PKK’nin bugünkü aşamaya gelmesinde kadının öncülük boyutunda rolünün çok önemli olduğunu, aynı zamanda hareketin kendi örgütlenmesinde ve sisteminde demokratik konfederal bir aşamaya gelindiğini vurgulayan Ronahi, PKK’nin ilk günden günümüze kadar kadın özgürlüğünü sosyalizmin temel ve esas bir ilkesi olarak ele aldığını ifade eder. Flach’ın da belirttiği gibi PKK, kadınların erkek yoldaşlarından bağımsız olarak örgütlenmesine olanak vermiştir, “PAJK, kademeli olarak ideolojinin ve üyelerin eğitiminin koordinasyonunu üstlen[miş] ve bunu yaparken bütün eğitim programının bir parçası olarak cins sorunları üzerine” odaklanmıştır (Kampwirth, 2014:53). Roza Pınar da erkeklere yönelik eğitimlerde iki temel mesele üzerinde odaklandıklarını belirtir: “Erkek arkadaşlardaki özgün dersleri iki belge üzerinden yürütüyoruz. Birincisi; devlet, güç ve iktidar ekseninde erkek gerçeği. İkincisi, doğrudan saflarımızdaki erkek gerçeği. Kürdistan’daki erkek gerçeği nedir” (Demir, 2014: 57). PKK’nin gerilla pratiğinde sürdürülen bu tartışmalar günümüze kadar süregelmiş, ivme kaybetmeyerek yaşamsal tüm alanlarda derin dönüşümlere yol açmıştır. Nitekim Kobanê direnişindeki kadınların konumu bunun göstergesidir.

Sonuç

Kürt Kadın Hareketi her yönüyle mekân üzerinden okunabilecek bir harekettir ve söz konusu kadınlar olduğunda mekânlar özel bir önem kazanır. Kadınlar kendileriyle birlikte hapsedildikleri mekânları da özgürleştirmiş evlerden sokaklara, alanlara ve dağlara açılmıştır. Kürt kadınları tarafından Cumartesi annelerinden PKK’li kadın gerillalara kadar atarkele sistemin dayattığı toplumsal rol ve belirlenimlerin sadece mücadele içinde ve odağında değil, yaşamın her alanında sürdürülebilir kılınmaya çalışıldığı ve bunun dünyadaki diğer devrim ve gerilla hareketleriyle kıyaslandığında yaşama için bir hâle dönüştürüldüğü görülebilir.

Kürt Kadın Hareketi sistem karşıtlığının yanı sıra dâhil oldukları örgütlenme ve içinden geldikleri toplumsal yapı içindeki erkek-egemen anlayışa karşı sergiledikleri direniş ve gerçekleştirdikleri dönüşüm açısından sadece Ortadoğu değil dünya kadın hareketleri içinde de eşsiz bir konuma sahiptir. Günümüzde Kürdistan’ın tüm parçalarında sürdürdükleri mü-

cadele ile dünya genelinde görünür olmuşlarsa da sadece Kürt halkının değil katliama uğrayan tüm halkların savaşımında yer almışlardır. Savaşın seyrinin değiştirebilecek mücadeleyi verebilmelerinde PKK'nin gerilla pratiğinin, ürettiği cinsiyet rejiminin ve yarattığı direniş kültürünün etkili olduğu açıktır.

Kürt Kadın Hareketi'nin en önemli özelliği eylemin teoriyi üretmiş olmasıdır. Akademilerde metinler üzerinden veya eğitilmiş, sınıfsal ayrıcalıklara sahip kadınlar veya teorisyenler tarafından ortaya konan bir kadın perspektifi söz konusu değildir. Yaşamsal pratiğin içinde, savaş sürecinde yani "erkeklik" in en yoğun yaşandığı ortamlarda üretilmiştir. Bu hem Türkiye'deki hem de dünyadaki "feminist teorilerin", kadın hareketi ve kadının özgürleşme mücadelesinden ne anlaşıldığını yeniden sorgulaması gerektiğini açığa çıkarmıştır. Son dönemlerde yürütülen "jineoloji"²⁸ tartışmaları bu konudaki eksikliklerin, eylem ve teori arasındaki çelişkiler ve kopuklukların ayrıca perspektif sorunlarının giderilebileceği disiplinler üstü bir alan olarak inşa ediliyor. PKK'nin sergilediği gerilla direnişinin can alıcı yönü kadınların hem kendilerindeki hem de toplumsal yapılanmalar içindeki erkek-egemen kabulleri, "erk"i ve iktidarı sorgulayarak mücadele etmeleri ve teoriyi pratiğin içinden üretmeleridir. Kürt kadın gerillalarının direnişini Ortadoğu hatta dünya ölçeğinde eşsiz kılan yönün ezilen, yok edilen/sayılan bir halkın direnişini sürdürmesi ve yükseltmesi olduğu kadar ataerkil anlayışı sarsarak kadınlara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedeflemesidir ve bunu da PKK'nin kurucu ideolojisiyle ilişkilendirmeden anlamak mümkün değildir.

28 Jineoloji tartışmasının feminist yapılanmaların eylemsel ve düşünsel açılarından tükenmişlikten hareketle ortaya konulması, dünya ölçeğinde önemli bir tartışma doğmasına neden olacaktır. "Jineoloji: Zanista Jinê" başlıklı söyleşide PJAK üyesi Dorşin Akif jineoloji ile ilgili açıklamalar yapar. Feminist çalışmalar varken neden jineolojiye ihtiyaç duyulduğunu anlatır. Kadın bilimi olarak tanımlanan jineolojinin sadece Kürt kadınlarını, belirli bölgelerdeki kadınları değil tüm dünya kadınlarını sınıfsal eşitsizlikleri de göz önünde bulundurarak çalışmalarını ve eylemlerini sürdüreceği ve tıkanan feminizme nefes aldırarak bir alan olarak tanımlar.

Kaynaklar

- Açık, N. (2011) “Ulusal Mücadele, Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye’deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi”. *90’larda Türkiye’de Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayna, E. (2010). “İktidara Karşı, Muktedirlere Rağmen: 1990’lardan Bugüne Kürt kadın Hareketi”, *Toplum ve Kuram*, Sayı 4.
- Ayşegül, (1996). “Ne kadar çok TÜRKsünüz?”. *Irkçılığa ve Cinsiyetçiliğe Karşı Kürt Kadın Dergisi Roza*. Diyar Matbaacılık: İstanbul. Mayıs-Haziran,.
- Berken Jêhat, Kadın Özgürlük Tarihi 6. (2013, 31 Aralık), Erişim Tarihi: 21 Mart 2015, <http://www.xeyri.com/kadin-ozgurluk-tarihi-6/>.
- Bora, A. ve Günel, A. (2011) *90’larda Türkiye’de Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Cansız, S. (2014). *Hep Kavgaydı Yaşamım*. İstanbul: Aram Yayınları.
- Çağlayan, H. (2014). *Analar, Bacılar, Yoldaşlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. (2013). *Kürt Kadınların Penceresinden*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Davies, M. (1987). *Third World, Second Sex*. Zed Books.
- Demir, A. (2014). *Savaşta Barışta Özgürlükte Aşkta Dağın Kadın Hali*. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Dorşin Akif. <http://ku.firatajans.com/news/jin-u-jiyan/jineoloji-zanista-jine.htm>
- Elif Ronahi. “PKK kadın partisidir”. <http://rojbas2.wordpress.com/pkk-tuzugu/>
- Enloe, C. (1990). *Women, Militarism, and War*, “Bananas, Bases, and Patriarchy” ed. Jean Bethke Elshtain and Shelia Tobias. Rowman&Littlefield Publishers: Maryland.
- İnce, E. (2004, 27 Aralık). İlk Barış İçin Kadın Girişimi, Erişim Tarihi: 22 Mart 2015. <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/161109-ilk-baris-icin-kadin-girisimi-yil-1996>
- Kampwirth, K. (2014). *Kadınlar ve Gerilla Hareketleri Nikaragua, El Salvador, Chiapas, Küba*. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Karayılan, M. (2014). *Bir Savaşın Anatomisi*. İstanbul: Aram Yayınları.
- Keskin, E. ve Yurtsever, L. (2006). *Hepsi Gerçek Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet*. İstanbul: Punto Yayıncılık
- Mojab, S. (2005). *Devletsiz Ulusun Kadınları*. İstanbul: Avesta Yayınları.
- Schirmer, J. G. (1988). *Women and Human Rights Protest in Latin America*.
- Timisi, N. ve Gevre, M. A. (2011). “1980’ler Türkiye’sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi”. *90’larda Türkiye’de Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öcalan, A. (1987). “Kadın ve Aile Sorunu Kadın Hakları ve Özgürlüğü Sorunu ve Çözümüne Devrimci Bir Yaklaşım”, Erişim Tarihi: 21 Mart 2015, <https://docs.google.com/file/d/0B4HO5r4WOpdzNm12YmVMQ1dWX0k/edit?pli=1>
- Rotinda Amed. <http://www.kurdistan24.org/2014/11/rotinda-amed-ji-jinen-rexistinkiri-ditirsin/#.VHdNOmSUcmU>

- “Savaşa Hayır”. *Pazartesi*, <http://www.pazartesidergisi.com/pdf/14.pdf>
- Westerheim, K. “PKK’de Kadınlar ve Kürt Ulusal Hareket”. <http://politikart1.blogspot.com.tr/2012/08/pkkde-kadnlar-ve-kurt-ulusal-hareket.html>.
- Yalçın-Heckmann, L. ve Gelder, P. (2013). *Vatan Millet Kadınlar*. “90’larda Türkiye’de Siyasal Söylemin Dönüşümü Çerçevesinde Kürt Kadınlarının İmajı: Bazı Eleştirel Değerlendirmeler”. Der. Ayşe Gül Altınay. İstanbul: İletişim Yayınları.
- YJA Star. <http://www.yja-star.com/tr/bolumler/savasan-kadn/285-tarihteki-ilk-kadn-ordusu->